

การวิจัยนโยบาย คืออะไร และทำอะไร?

ศุคนธา คงศีล[∞] นพ. สุขุม เจียมตน^Σ

ในเส้นทางที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นนักวิชาการสาธารณสุข นักวิชาการควบคุมโรค สิ่งสำคัญที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ การวิจัย การศึกษาวิเคราะห์และให้ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยจะเป็นก้าวสำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาสุขภาพอนามัยและงานสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับการปรับนโยบาย และแนวปฏิบัติที่มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้มีบทบาทมากขึ้น ด้วยการประสานความร่วมมือกับภาครัฐ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์และสาธารณสุข การเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน และการรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงภาวะคุกคามของปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโรคติดต่อที่สามารถป้องกันได้ รวมทั้งโรคที่ไม่ติดต่อและภัยสุขภาพ ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับสุขภาพอนามัยของประชากรไทยทุกวันนี้

ที่ผ่านมาการวิจัยนโยบายในประเด็นของนโยบายสาธารณะ (Public Policy) มีจำนวนน้อยมาก ทั้งนี้กระบวนการนโยบายสาธารณะ¹ ประกอบด้วยการสร้างนโยบายที่อยู่บนฐานความรู้ (knowledge-based policy formulation) กระบวนการทางสังคมให้เกิด social value กระบวนการทางศีลธรรมให้เกิด moral formulation โดยเน้นกระบวนการที่เรียกว่า Participatory Public Policy Process = PPPP (4's P) เพื่อสร้างความเข้าใจในสังคม social understanding อันจะนำไปสู่ การสร้างคุณค่าทาง

สังคม social value ที่พึงประสงค์ก่อนจะนำไปสู่การขับเคลื่อนด้านปฏิบัติการ หรือที่เรียกว่า social practice เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือ social transformation ดังนั้นนโยบายสาธารณะที่ดีต้องมี 2 ปัจจัยหลัก² คือ ปัจจัยด้านข้อมูลและความรู้ที่ดี และปัจจัยที่ 2 คือกระบวนการนโยบายที่ดี

“นโยบาย” คือแนวทางที่กำหนดขึ้นอย่างกว้าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ หรือข้อความทั่วไปซึ่งใช้เป็นตัวชี้แนะสำหรับการบริหารงานต่าง ๆ นอกจากนั้น “นโยบาย” อาจหมายถึงกลวิธีที่จะเป็นหนทางนำไปสู่เป้าหมายส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเหมาะสม³ องค์ประกอบของนโยบายคือ มีเป้าหมายที่จะกระทำ มีการกำหนดแนวทางและกฎเกณฑ์ วิธีการ กลยุทธ์ กลวิธี เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่จะทำให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุผลงานภายในเวลาที่กำหนด จะเห็นได้ว่าการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้จริงจึงต้องมีวิธีการแนวปฏิบัติที่ชัดเจน หรือกระบวนการ หรือกลไก ดังนั้น “นโยบาย” จึงหมายถึงสิ่งใดก็ตามที่รัฐหรือหน่วยงานนั้น โดยผู้บริหารสูงสุดต้องการเห็น ต้องการที่จะทำ หรือ ไม่ทำ เนื่องจากมองเห็นถึงผลความสำเร็จของนโยบายนั้นโดยคนทั่วไปอาจจะยังมองไม่เห็นชัดเจนนักกว่า นโยบายนั้น ๆ จะส่งผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม⁴

* ได้นำเสนอในงานสัมมนาวิชาการป้องกันควบคุมโรคแห่งชาติ ประจำปี 2551 “หยุดโรคเอดส์ ระวังโรคเรื้อรัง และภัยสุขภาพ” ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค บางนา กทม, วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2551 (13.00-14.30 น.) ห้อง GH 202

[∞] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ในสาขาเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข ภาควิชาบริหารงานสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

^Σ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ในสาขาตจวิทยา ภาควิชาตจวิทยา คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

แหล่งที่มาของ “นโยบาย” (Source of policy)⁵ มาจาก 1) นโยบายที่สั่งมาจากผู้บริหาร (Originated Policy) เป็นนโยบายที่กำหนดโดยผู้บริหาร ให้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งบางครั้งผู้บังคับบัญชาอาจจะไม่เห็นด้วย 2) นโยบายที่เสนอขึ้นไป (Appealed Policy) เป็นนโยบายที่ผู้บังคับบัญชาไม่แน่ใจว่าจะปฏิบัติ อย่างไรดี จึงเสนอกลับไปให้ผู้บังคับบัญชาชี้แนวทางให้ปฏิบัติ และเมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวอีก ผู้ปฏิบัติจะตัดสินใจเหมือนครั้งก่อน โดยยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป และสุดท้าย 3) นโยบายที่เข้าใจเอาเอง (Implied Policy) เป็นนโยบายที่ไม่ได้ประกาศไว้อย่างเป็นทางการ ไม่มีผู้บริหารคนใดใส่ใจมากนัก เพราะเป็นนโยบายปลีกย่อย และเมื่อปฏิบัติไม่ถูกต้องผู้บริหารก็ไม่ว่ากล่าวตักเตือน ผู้ปฏิบัติจึงเข้าใจว่าเป็นนโยบายที่ปฏิบัติได้

สำหรับ “นโยบายสาธารณะ” เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก โดยปกติการกำหนดนโยบายจะกำหนดหลักการพื้นฐานดังกล่าวไว้ในประเด็นนโยบายสาธารณะแล้ว⁶ เช่น การทำนโยบาย มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ไม่เกิดจากคนกลุ่มเดียวกัน เป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมของคนในสังคม เป็นเรื่องซับซ้อนจะต้องไม่ตกอยู่ในกำมือของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ เป็นการระบุปัญหาและตัวบ่งชี้ให้มีความชัดเจนก่อนที่จะกำหนดเป็นนโยบาย ทั้งนี้การสร้างนโยบายต้องถูกกำหนดขึ้นมาภายใต้ทางเลือกที่ดีที่สุด ซึ่งผ่านการวิเคราะห์มาแล้ว จะเห็นว่าปัจจัยในการทำนโยบายมีความหลากหลายวิธีการ จึงได้

มีการคิดค้นทำตัวแบบ (Model) ขึ้นมาหลายรูปแบบ เช่น ตัวแบบเชิงกระบวนการ คือ การถือขั้นตอนและวิธีการออกนโยบายเริ่มจาก พิจารณาจากสถานการณ์ในขณะนั้น (หรือสร้างสถานการณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาก็เรียกว่าเป็นสถานการณ์จำลอง) ต่อมาเป็นช่วงการเพาะตัวของนโยบาย คือ รอให้มีความกระจ่างชัดของนโยบายขึ้นมา เป็นสภาวะการณ์เพาะตัวจนปัญหาที่มีความชัดเจนขึ้นมาก การเริ่มนโยบายจึงตามมา คือ ให้ทางสังคมมีความรู้สึก มีความเห็นร่วมกันว่าถึงเวลาแล้วที่สังคมต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อจัดการกับปัญหานั้น ๆ การก่อรูปนโยบายเป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติ หลังจากมีการถกเถียงทางความคิด แล้วจึงนำมาสู่การกำหนดทางเลือกของนโยบาย ความคิดจะถูกพัฒนาให้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งจะมีหลายวิธีการ จากนั้นมาสู่กระบวนการวิเคราะห์นโยบาย คือ การประเมินผลในแง่มุมต่าง ๆ ด้านต่าง ๆ ทั้งเชิงปริมาณและเชิงวิเคราะห์ ซึ่งผลที่ได้ตามมาก็คือทางออกของนโยบาย ซึ่งเป็นการเลือกเพื่อกำหนดความเหมาะสมภายใต้สภาวะการณ์ต่าง ๆ ของการตัดสินใจ แล้วจึงกำหนดเป็นนโยบายออกมาซึ่งอยู่ในรูปของแถลงการณ์ ประกาศ คำสั่ง กฎระเบียบ พระราชกำหนด พระราชบัญญัติ จากนั้นจึงนำไปสู่กระบวนการขึ้นปฏิบัติ ที่อยู่ภายใต้สภาวะการณ์ที่กำหนดหรือคาดการณ์ไว้ แล้วจึงจะมีการประเมินผลนโยบาย เพื่อจะดูความเหมาะสมหรือความสำเร็จทำให้เกิดขั้นตอนการพัฒนาปรับปรุงเพื่อเป็นนโยบายในรอบต่อไป

Policy: Policies may be referred to as “standing plans”. They are guides to future decision making that are intended to shape those decisions. Decisions must be consistent with a goal, an integral part of the policy documentation. A policy is a general guide to action, an overarching statement, which includes a goal and guiding principles for an intervention. Policy documentation thus has some characteristics in common with plans, for example, the inclusion of goals. However, policy documents are more general than those for plans. For example, they are less likely to specify the means by which the ends are to be attained. This implies that a policy provides general direction for actions but in itself does not prescribe a course of action.

ที่มา: Owen, J.M. 1993, Programme Evaluation Forms and Approaches, Allen & Unwin, Sydney.

การวิเคราะห์นโยบาย มีขั้นตอนนโยบายตามแนว การวิเคราะห์ มุ่งวิเคราะห์ทางเลือกและการตัดสินใจ ทางเลือกที่ดีที่สุด เพื่อให้การกำหนดนโยบายมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด รวมทั้งเป็นการ เปรียบเทียบผลดี-ผลเสียระหว่างทางเลือก หรือวิธีการ ดำเนินนโยบายที่คาดว่าจะเป็นไปได้ เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนด ดังนั้น การวิเคราะห์นโยบายคือ การค้นหา “ทางเลือกที่ดีที่สุด” สำหรับการดำเนินการ⁷

สิ่งสำคัญในการวิเคราะห์นโยบายคือผู้ทำการ วิเคราะห์นโยบายจำเป็นต้องมีความรู้ในตัวนโยบาย อาจเป็นความรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์ การสัมผัส ข้อมูลซึ่งเป็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ และความรู้ดังกล่าวจะถูก ใช้ไปใช้ในการวิเคราะห์โดยมีระเบียบวิธี เทคนิคที่ หลากหลาย ดังนั้นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์นโยบาย คือ นโยบายต้องอาศัยข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับ นโยบาย⁸ โดยมีข้อมูลข่าวสารอยู่ 3 ระดับด้วยกัน ได้แก่

1) Facts เป็นข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นข้อเท็จจริง สภาพการณ์ เหตุการณ์ปรากฏการณ์ที่ปรากฏ เช่น สภาพ

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับประชาชน/ความเดือดร้อน/ ความต้องการของประชาชน เช่น ขณะนี้เกษตรกรชาว ส่วนผลไม้ประสบปัญหาเรื่องราคาผลผลิตตกต่ำ

2) Values เป็นข้อมูลที่มีลักษณะเป็นค่านิยม เช่น ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อทัศนคติที่เป็นที่ยอมรับ และเชื่อถือในชุมชน/สังคมนั้น ๆ เช่น ทำไมชาวสวน ผลไม้ปลูกผลไม้เหมือน ๆ กัน เพราะชาวสวนมีความเชื่อ ว่าถ้าปลูกผลไม้เหล่านี้จะมีราคาดี จึงปลูกผลไม้เหมือน ๆ กัน

3) Actions เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติ/การ ดำเนินงาน เช่น เราจะมีวิธีปฏิบัติ/ดำเนินการแก้ไข ปัญหาการราคาผลไม้ตกต่ำได้อย่างไร

ในการวิเคราะห์นโยบายใด ๆ ก็ตามจำเป็นต้องมี ข้อมูลทั้ง 3 ระดับนี้ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 ส่วนนี้ เป็นเสมือนการวิเคราะห์เป็นลำดับจาก Facts, Values, Actions

Policy Analysis is concerned with issues such as giving an account of the development of a policy, the explication of choices which faced the policy maker, and the assumptions made and values employed in making choices between alternatives. Much of what passes for policy analysis could be thought of as reflective, often done in retrospect, relying on secondary data, and directed towards an understanding of policy development per se rather than towards the direct improvement of a specific policy initiative.

ที่มา: Owen, J.M. 1993, Programme Evaluation Forms and Approaches, Allen & Unwin, Sydney.

การวิเคราะห์เพื่อกำหนดนโยบายเป็นกระบวนการ ที่มีขั้นตอนต่าง ๆ อาทิเช่นขั้นตอนแรกเป็นการกำหนด ประเด็นปัญหา การศึกษาแนวคิด เทคนิค และวิธีการการ กำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการ ขั้นตอนที่ 2 เป็นการกำหนดเกณฑ์วิเคราะห์และตัดสินใจ โดยทั่วไป มักอิงผลประโยชน์ของหน่วยงานเจ้าของนโยบาย ประโยชน์ของสังคมส่วนรวมและตั้งอยู่บนจริยธรรม โดยมีการกำหนดต้นทุนและผลประโยชน์ของนโยบาย ทั้งทางตรงและทางอ้อม และทั้งทางวัตถุและนามธรรม แล้วทำการเปรียบเทียบทางเลือกเพื่อตัดสินใจเลือก ทางเลือกที่ดีที่สุด ขั้นตอนที่ 3 เป็นเรื่องของการกำหนด ทางเลือก การสร้างแบบจำลอง (Model) และการตัดสินใจ

ศึกษาแนวคิดเทคนิค วิธีการกำหนดทางเลือก การสร้าง แบบจำลอง และการตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ และ ขั้นตอนที่ 4 เป็นการศึกษาความเป็นไปได้และการ ประเมินผล อาจใช้การทดลองปฏิบัติงาน การศึกษา เฉพาะกรณี การฝึกหัดทำวิจัย การประเมินผลการศึกษา

สำหรับการควบคุม ติดตาม และการประเมินผล นโยบายนั้น จะเริ่มด้วยความหมายและความสำคัญของการ กำหนดนโยบายก่อน การกำหนดนโยบาย คือ การศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบภายในกระบวนการ บริหารนโยบาย เพื่อแสวงหาหรือใช้ข้อมูลข่าวสาร สำหรับการปรับปรุงประสิทธิภาพของการดำเนิน นโยบาย เพื่อให้นโยบายบังเกิดผลลัพธ์ตรงตาม

เจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ การกำกับนโยบายมีขอบข่ายครอบคลุมตั้งแต่ปัจจัยตัวป้อน กระบวนการ และผลผลิตของระบบการนำนโยบายไปปฏิบัติ นอกจากนี้การกำกับนโยบายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการวิเคราะห์นโยบาย เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นก่อนและมีความสัมพันธ์กับการประเมินผลนโยบาย ความสำคัญของการกำกับนโยบาย คือ การวางมาตรการให้มีการยอมรับตาม มาตรการตรวจสอบการบริหาร การใช้ทรัพยากร การบันทึกและรายงานข้อมูลข่าวสาร และสามารถอธิบายเหตุผลของการเลือกปฏิบัติและเลือกไม่ปฏิบัติในกระบวนการบริหารนโยบาย¹⁰

แนวทางการกำกับนโยบาย คือ การศึกษาข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการกำกับการติดตามนโยบาย แบ่งออกเป็น สองแนวทางหลัก คือ (1) แนวทางการกำกับผลลัพธ์นโยบาย มีอยู่สี่แนวทางย่อย คือ แนวการวิเคราะห์ข้อมูลระบบสังคม แนวการทดลองทางสังคม แนวการตรวจสอบทางสังคม และแนวการสะสมงานวิจัยทางสังคม (2) แนวทางการกำกับกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ ประกอบด้วยแนวทางย่อยสี่แนวทางเช่นกัน คือ แนวการกำกับประสิทธิภาพโดยรวมของแผนงาน แนวการพัฒนาดัชนีผลรวม แนวการพัฒนาประสิทธิภาพของแต่ละองค์ประกอบของแผนงาน และแนวการศึกษาระดับความเป็นองค์กรของชุมชน

เทคนิคการกำกับนโยบายมีหลายเทคนิค เช่น การแสดงรูปกราฟ การแสดงรูปตาราง การวิเคราะห์หอนุกรมแบ่งช่วงเวลา การวิเคราะห์ถดถอยไม่ต่อเนื่อง และอื่น ๆ เทคนิคการกำกับนโยบายบางเทคนิคอาจเหมาะกับการนำไปใช้สำหรับแนวทางการกำกับนโยบายบางแนวทาง เทคนิคที่ใช้ได้กับแนวทางการกำกับนโยบายหลายแนวทาง คือ การแสดงรูปกราฟ การแสดงรูปตาราง และการวิเคราะห์หอนุกรมแบ่งช่วงเวลา

ปัญหาการกำกับนโยบาย จำแนกเป็นปัญหาด้านการศึกษาการกำกับนโยบายและปัญหาด้านการปฏิบัติการในการกำกับนโยบาย ปัญหาการศึกษาการกำกับนโยบายประกอบด้วยปัญหาวิธีการศึกษา ปัญหาความรู้ความเข้าใจในกระบวนการกำกับนโยบาย ปัญหาความลำบากในการแสวงหาข้อมูล ปัญหาความเที่ยงตรงของดัชนี ปัญหาการนิยามตัวแปร ปัญหาค่านิยมของผู้ให้

ข้อมูล และปัญหาการขาดแคลนนักวิเคราะห์นโยบาย ส่วนปัญหาด้านการปฏิบัติการในการกำกับนโยบาย ประกอบด้วยปัญหาเป้าหมาย และวัตถุประสงค์นโยบายไม่ชัดเจน และปัญหาผู้ที่มีอำนาจไม่ให้ความสำคัญด้านการกำกับนโยบาย

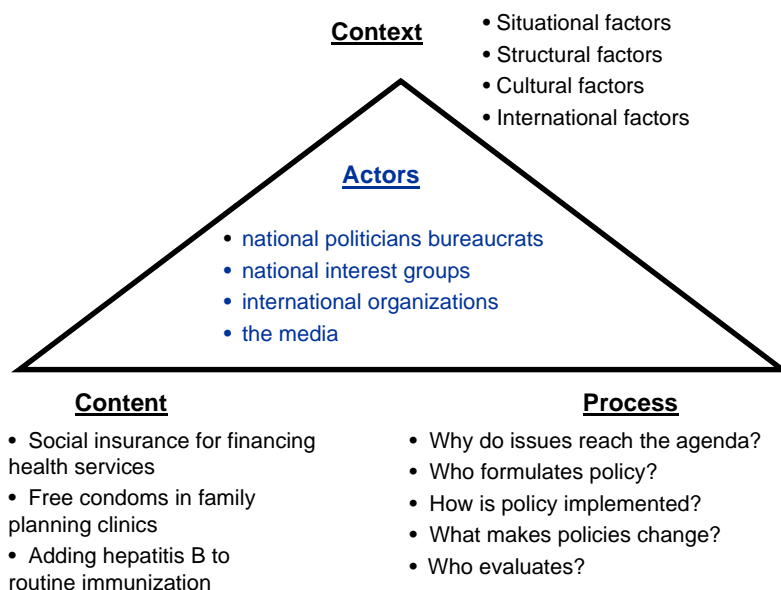
ส่วนการประเมินนโยบาย คือ กระบวนการศึกษาคุณค่าของผลนโยบาย แผนงาน และโครงการ ไม่ว่าจะ เป็นผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ในปัจจุบัน หรือ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังการสิ้นสุดนโยบาย ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพียงใด ปัญหา นโยบายได้รับการแก้ไขหรือไม่ อย่างไร การประเมินผลนโยบายเป็นองค์ประกอบหลักของกระบวนการนโยบาย มีขอบข่ายครอบคลุมการประเมินการกำหนดนโยบาย การประเมินทางเลือกนโยบาย การประเมินผลการปฏิบัติงานนโยบาย และการประเมินผลกระทบนโยบาย

ประเภทการประเมินนโยบายมีแนวการจำแนกหลายลักษณะ หากใช้แนวการจำแนกตามกรอบของมิติเวลา เนื้อหาที่ประเมินและวัตถุประสงค์ของการประเมินจะสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภท คือ การประเมินคาดการณ์ การประเมินกระบวนการ การประเมินสรุปผลรวม และการประเมินผลกระทบของนโยบาย

แนวทางการประเมินนโยบายมีหลายแนวทาง ถ้า มองจากมิติเวลา มิติที่มีหรือไม่มีนโยบาย มิติ ความสามารถควบคุมปัจจัยตัวป้อน และกระบวนการ และมิติการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า แนวทางการประเมินนโยบายจะประกอบด้วย การประเมินเปรียบเทียบก่อนหลังการประเมินโดยใช้หอนุกรมเวลา การประเมินพัฒนาการ การประเมินกระบวนการย้อนหลัง การประเมินผลลัพธ์ย้อนหลัง และการประเมินผลเชิงการตัดสินใจตามหลักวิชา

วิธีการประเมินนโยบาย หากมองจากกรอบแนวคิดการวิเคราะห์นโยบายจะมีหลายเทคนิค เทคนิคการประเมินนโยบายและการกำกับนโยบายหลายเทคนิคจะมีลักษณะคล้ายกัน เทคนิคการกำกับและการประเมินนโยบายจะใช้ระเบียบวิธีการศึกษาทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

การประเมินนโยบายมีปัญหาหลัก คือ ปัญหาเกี่ยวกับระเบียบวิธีการศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับผู้ทำการประเมิน และปัญหาที่มีสาเหตุมาจากตัวนโยบาย

กรอบการวิเคราะห์นโยบาย

(Walt, G. Health Policy: An Introduction to Process and Power. London: Zed Books, 1994)

การวิจัยนโยบายคืออะไร? การวิจัยนโยบายเป็นบริบทที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดพื้นฐานด้านนโยบาย เทคนิคและวิธีการพยากรณ์ผลกระทบนโยบาย รูปแบบของการสื่อความหมาย วิธีการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการกำหนดนโยบาย ระเบียบวิธีวิจัยนโยบาย รวมทั้งการพัฒนาทักษะการสร้างตัวแบบนโยบายและพยากรณ์ผลกระทบนโยบาย การสื่อข้อความ ผลการวิจัยและการนำเสนอต่อผู้กำหนดนโยบายที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (ประชาชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน นักวิชาการหรือมหาวิทยาลัย องค์กรสนับสนุนการวิจัย นโยบาย ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรที่ทำงานด้านนโยบาย ฯลฯ) อาจกล่าวได้ว่าการวิจัยนโยบายประกอบด้วยการศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์ตัวนโยบาย การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามนโยบาย และการวิจัยเพื่อพัฒนานโยบาย ทั้งนี้กรอบการวิเคราะห์นโยบายดังแสดงในแผนภาพข้างบน¹¹

ในส่วนการสร้างแบบจำลองหรือการสร้างตัวแบบนโยบายและพยากรณ์ผลกระทบนโยบาย Thomas R. Dye ได้นำเสนอตัวแบบในการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะไว้ในหนังสือชื่อ “Understanding Public Policy” ซึ่งในช่วงแรกโรมัส ดาย นำเสนอเพียงไม่กี่ตัวแบบ แต่พอสังคมสลับซับซ้อนมากขึ้นเขาเริ่มเห็นว่ายังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์การกำหนดนโยบายได้มากขึ้นจึงมีตัวแบบต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ตัวแบบมีเหตุผล ตัวแบบส่วนเพิ่ม ตัวแบบทฤษฎีเกม ตัวแบบทางเลือกสาธารณะ เป็นต้น

ตัวแบบเหล่านี้เป็นตัวแบบที่ง่ายและชัดเจนที่จะทำความเข้าใจทั้งระบบการเมืองและนโยบายสาธารณะ เช่น 1) ตัวแบบสถาบัน (Institutional Model) โรมัส ดาย มองว่านโยบายเป็นผลผลิตของสถาบัน หมายความว่านโยบายสาธารณะถูกกำหนดขึ้นจากสถาบันหลักของรัฐ ผู้วิเคราะห์ต้องทำความเข้าใจว่าในประเทศนั้น ๆ มีสถาบันใดบ้างเป็นสถาบันหลัก สถาบันเหล่านี้มีหน้าที่

อย่างไร การนำตัวแบบสถาบันไปวิเคราะห์นโยบาย สาธารณะใดก็ตามต้องหาคำตอบให้ได้ว่านโยบายนั้นมี สถาบันใดเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย สถาบันใดรับผิดชอบนโยบายนั้น ไปปฏิบัติ สถาบันใดทำหน้าที่บังคับใช้นโยบายในสังคม 2) ตัวแบบ กระบวนการ (Process Model) มองว่านโยบายสาธารณะ เป็นกิจกรรมทางการเมือง เนื่องจากในทุก ๆ ขั้นตอนของ กระบวนการนโยบายจะมีการเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เสมอ โธมัส ดาย จึงมองว่านโยบายสาธารณะเป็น กิจกรรมทางการเมือง ในกระบวนการนโยบายทุก ขั้นตอนมีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ 3) ตัวแบบ กลุ่ม (Group Model) มองว่านโยบายสาธารณะคือสิ่งที่ สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพระหว่างกลุ่ม ในสังคมมีกลุ่ม ต่าง ๆ ที่มีความต้องการหลากหลาย ผู้กำหนดนโยบาย พยายามประนีประนอมผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่มี อยู่ในสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่บางครั้งกลุ่ม ผลประโยชน์บางกลุ่มมีพลังการต่อรองมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ทำให้นโยบายสาธารณะถูกกำหนดมาเอียงไปหา ผลประโยชน์ของกลุ่มนั้น 4) ตัวแบบผู้นำ (Elite Model) มองว่า นโยบายสาธารณะสะท้อนให้เห็นถึงความ ต้องการหรือรสนิยมของผู้นำ (ไม่ใช่ความต้องการของ ประชาชน) ผู้นำ (Elite) เป็นคนกลุ่มเล็ก ๆ ในสังคมที่มี อำนาจทางการเมือง แต่ประชาชนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ กลับไม่มีอำนาจทางการเมือง ดังนั้นผู้นำจะกำหนด นโยบายที่เอื้อประโยชน์หรือตอบสนองความต้องการ ของผู้นำแล้วสั่งการลงมาสู่ข้าราชการให้ทำหน้าที่นำ นโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุผล ผลของการดำเนิน นโยบายจะตกอยู่กับประชาชนในลักษณะของ Top Down โดยประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมใด ๆ เลย 5) ตัวแบบมีเหตุผล (Rational Model) มองว่านโยบาย สาธารณะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์สูงสุด

ต่อสังคมส่วนรวม นโยบายสาธารณะใด ๆ ก็ตามที่ถูก กำหนดขึ้นมาต้องเป็นนโยบายที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ สูงสุดในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายทุกกลุ่ม ในสังคม 6) ตัวแบบส่วนเพิ่ม (Incremental Model) หรือตัวแบบเฉพาะส่วนที่เปลี่ยนแปลง มองว่า นโยบาย สาธารณะคือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินการใน อดีต การกำหนดนโยบายมักจะนำนโยบายในอดีตมาเป็นเกณฑ์ เมื่อก่อนทำอะไรก็ปรับปรุง ดัดแปลง แก้ไข ออกมาเป็นนโยบายใหม่ ในทางวิชาการมองว่าตัวแบบ ส่วนเพิ่มเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองที่ดี เช่น นโยบาย 30 บาท ช่วยคนไทยห่างไกลโรคไม่ใช่นโยบายใหม่แต่เป็น การแต่งตัวใหม่ เพราะในอดีตรัฐบาลมีนโยบายด้าน สุขภาพอยู่แล้ว แค่นำมาดัดแปลงแล้วนำเสนอในชื่อ ใหม่เท่านั้น 7) ตัวแบบทฤษฎีเกม (Game Theory Model) มองว่า นโยบายสาธารณะที่ถูกกำหนดออกมา เป็นทางเลือกที่มีเหตุผลท่ามกลางสถานการณ์ที่มีการ แข่งขัน อย่างในการเล่นเกมนั้นต้องมีผู้เล่นสองฝ่ายขึ้นไป เราไม่อาจรู้ได้ว่าคู่แข่งของเราคิดอะไรและจะทำอะไร ได้แต่คาดเดาว่าเขาน่าจะทำอย่างนั้นน่าจะทำอย่างนี้ แล้วเราก็ตัดสินใจกำหนดนโยบายตามการคาดเดา ดังกล่าว เป็นการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลแล้วแต่อาจทำ ให้เราแพ้หรือชนะก็ได้ เพราะเราไม่รู้ว่าคู่แข่งคิดอะไร ตัวแบบทฤษฎีเกมมักใช้ในนโยบายป้องกันประเทศ 8) ตัวแบบทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Model) มองว่าปัจเจกบุคคลแต่ละคนมีเหตุผล ในความมีเหตุผล ทุกคนย่อมแสวงหาอรรถประโยชน์สูงสุดให้กับตนเอง 9) ตัวแบบระบบ (Systems Model) มองว่านโยบาย สาธารณะเป็นผลผลิตของระบบ

Policy Research or Policy Evaluation: involves the determination of the impact of policies on targets for the direct and timely use of those responsible for a policy intervention

ที่มา: Owen, J.M. Programme Evaluation Forms and Approaches, Allen & Unwin, Sydney, 1993.

เราจะดำเนินการวิจัยนโยบายกันอย่างไร เป็นที่ ทราบกันดีว่า การวิจัย (Research) คือการแสวงหาความรู้

ใหม่ หรือค้นหาวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยใช้ กระบวนการที่เป็นระบบ แบบแผน เป็นการประยุกต์ใช้

วิธีการทางวิทยาศาสตร์ คำตอบที่ได้จากกระบวนการต่าง ๆ ดังกล่าว จะเป็นคำตอบที่น่าเชื่อถือและมีคุณค่าต่อการนำไปประยุกต์ใช้ต่อไปได้ หรือการวิจัยคือการแสวงหาแนวทางตอบข้อสงสัยด้วยการนำข้อมูลเกี่ยวกับ

ประสบการณ์ ความรู้ ความจริง มาทำการรวบรวม แยกแยะ แจกแจง สังเคราะห์ วิเคราะห์ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่เหมาะสม ถูกต้อง และเชื่อถือได้

“ที่ผ่านมา วิชาการได้ทอดทิ้งชุมชน การศึกษามีได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสังคม ดังนั้น วิชาการจึงอ่อนแอทางปัญญา เพราะไม่รู้จริงกับปัญหา”

“สังคมไทยอ่อนแอทางปัญญา มีความรู้ที่น้อย ใช้ระบบอำนาจเป็นใหญ่เนื่องจากขาดความรู้ เช่น ระบบราชการคือ ตัวแทนขององค์กรเชิงอำนาจมีแต่เน้นกฎหมาย ระเบียบ การสั่งการและการควบคุม ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ปัญหาก็ไม่ตรงจุดเพราะสังคมไทยปัจจุบันมีปัญหาที่ซับซ้อนและยากต่อการแก้ไขมากขึ้น”

ที่มา: ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี, 2545

ขั้นตอนการวิจัยนโยบายที่เน้น กระบวนการนโยบายสาธารณะ¹² ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญคือ ข้อมูลและความรู้ที่ดี และกระบวนการนโยบายที่ดีโดยเน้นการมีส่วนร่วม นั้น จะประกอบไปด้วยขั้นตอนสำคัญ 6 ขั้นตอนคือ¹³

1. การระบุปัญหา เป็นการศึกษาว่าในขณะที่ประชาชนประสบปัญหาที่มีความเดือดร้อนเรื่องอะไร เช่น การลงพื้นที่เพื่อดูว่าประชาชนเดือดร้อนเรื่องอะไรบ้าง

2. การกำหนดเป็นวาระสำหรับการตัดสินใจ ในความเป็นจริงปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนมีมากมาย เมื่อปัญหาหนึ่งได้รับการแก้ไขปัญหานึงก็เกิดขึ้นตามมา และในบรรดาปัญหาหลากหลายเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันจำเป็นเร่งด่วนพอ ๆ กัน แต่งบประมาณในการแก้ไขปัญหาจำกัดจึงจำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

3. การกำหนดข้อเสนอแนะนโยบาย เมื่อปัญหาได้รับการยอมรับจะถูกนำมาพิจารณาว่ามีแนวทางแก้ไขปัญหาก็ได้ก็แนวทาง เรียกว่าข้อเสนอ/ทางเลือก นโยบายที่มีอยู่หลายทางเลือก โดยหลักการแล้วจะต้องวิเคราะห์แต่ละทางเลือกว่ามีประโยชน์อย่างไร

4. การอนุมัตินโยบาย ทางเลือก/ข้อเสนอแนะนโยบายที่ให้ประโยชน์สูงสุดจะถูกอนุมัติออกมาเป็นนโยบาย

5. การดำเนินนโยบาย นโยบายที่ได้รับการอนุมัติจะถูกนำไปปฏิบัติ มีส่วนราชการและข้าราชการประจำเป็นผู้รับผิดชอบ

6. การประเมินผลนโยบาย เมื่อดำเนินนโยบายแล้วเสร็จต้องประเมินผลนโยบายเพื่อจะรับทราบว่าการดำเนินนโยบายดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลจะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการตัดสินใจต่อไปว่านโยบายนั้น ๆ ควรได้รับการดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร หรือควรยุติแล้วกำหนดนโยบายอื่นออกมาทดแทน

การวิจัยนโยบายเริ่มจากการสำรวจข้อมูลทุติยภูมิ ก่อน เพื่อพิจารณาว่าได้ข้อมูลที่ครบหรือเพียงพอต่อการทำวิจัยหรือไม่ ถ้าไม่ก็จะต้องเก็บข้อมูลโดยการสำรวจ ซึ่งก็เป็นการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ โดยการวิจัยเชิงสำรวจนั้นจะรวมถึงการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การใช้แบบสอบถาม

ลักษณะของแบบสอบถามที่ดีมี 3 ลักษณะ คือ

1. เป็นแบบสอบถามธรรมดาไม่ซับซ้อน
2. เป็นแบบสอบถามที่ง่ายในการตอบและง่ายต่อผู้สัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ควรเป็นแบบสอบถามที่สั้นที่สุด และถามข้อมูลที่จำเป็นเท่านั้น
3. เป็นแบบสอบถามที่จะต้องตั้งคำถามให้ตรงจุดตรงประเด็น และได้ข้อมูลที่ต้องการครบถ้วน

หลักในการออกแบบสอบถามที่ผู้วิจัยควรมี ดังนี้

1. ใช้คำถามเดียว คือคำถามจะต้องตรงประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เพื่อจะได้คำตอบที่เข้าใจง่าย และง่ายต่อการตอบแบบสอบถาม และไม่ควรมีคำถามซ้อนสองคำถามในข้อเดียวกัน ควรแยกถามทีละคำถาม

2. ผู้ทำวิจัยจะต้องมีคำตอบที่ต้องการในแบบสอบถาม แต่ถ้าไม่รู้ว่าจะตอบคำตอบแบบไหน มีวิธีแก้ไขโดยใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะปลายเปิด (Open End) เช่น ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย...อย่างไร

3. ระวังคำถามที่กำกวม น่าสงสัย การใช้คำพูดศัพท์วิชาการมากเกินไปเพราะผู้มีความรู้น้อยอาจจะไม่เข้าใจเช่น “ท่านเห็นว่า เครือข่ายสังคมของผู้ประกอบการมีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายเชิงกลยุทธ์หรือไม่” จะเห็นว่าในคำถามมีศัพท์เฉพาะในเชิงวิชาการรวมอยู่ด้วย ซึ่งควรหลีกเลี่ยง แต่ในกรณีหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็จำเป็นต้องมีการอธิบายศัพท์ดังกล่าวให้ผู้ตอบเข้าใจได้

4. หลีกเลี่ยงคำถามนำ เพราะจะทำให้ผู้ทำวิจัยไม่ได้รับคำตอบที่แท้จริง

5. ระวังคำถามในเรื่องส่วนตัวที่ทำให้ผู้ตอบรู้สึกอึดอัด ผู้ตอบคำถามอาจเกิดความรู้สึกอึดอัด หรือขวยเขินในการตอบเรื่องบางเรื่อง เช่น “ผู้บริหารของท่านในบางครั้งไม่มีความยุติธรรม” ซึ่งผู้ตอบอาจคิดอยู่ในใจว่าเป็นจริง แต่ไม่กล้าตอบว่าจริงเพราะรู้สึกว่าเป็นการไม่สมควร

6. ทดสอบแบบสอบถามก่อน โดยใช้ทดสอบภายในบริษัทก่อนที่เรียกว่า Questionnaire Trial-Out เพื่อตรวจสอบข้อบกพร่องของแบบสอบถามว่ามีปัญหาอะไรบ้าง เช่น คำถามกำกวมชวนสงสัยหรือไม่ ผู้ตอบเข้าใจคำถามดีหรือไม่ เราได้คำตอบที่ต้องการหรือไม่

การสุ่มตัวอย่าง Sampling

การสุ่มตัวอย่างเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เรียกว่าประชากรที่มีอยู่จำนวนมากเลือกมาเพียงบางส่วนเพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาจะต้องสามารถใช้แทนประชากรทั้งหมดได้

วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายที่นิยมใช้ในปัจจุบันมี 2 วิธี

1. วิธีการเลือกตัวอย่างโดยคำนึงถึงความน่าจะเป็น (Probability Sampling)
2. วิธีการเลือกตัวอย่างโดยไม่คำนึงถึงความน่าจะเป็น (Non – Probability Sampling)

1. การเลือกตัวอย่างโดยคำนึงถึงความน่าจะเป็น เป็นวิธีการเลือกตัวอย่างโดยทุกคนมีความน่าจะเป็นหรือโอกาสในการถูกเลือกเท่ากันทุกคน วิธีในการสุ่มตัวอย่างมี 5 วิธี

ก. **Simple Random Sampling:** เป็นการสุ่มตัวอย่างง่าย ๆ โดยทุกหน่วยในกลุ่มประชากรมีโอกาสที่จะถูกเลือกเป็นตัวอย่างเท่าๆกัน เช่น การใช้ตารางสุ่มหรือให้คอมพิวเตอร์สร้างตัวเลขสุ่มให้โดยปราศจากความลำเอียง

ข. **Systematic Random Sampling:** เป็นการสุ่มตัวอย่างอย่างมีระบบ เช่น ต้องการทดสอบทัศนคติของข้าราชการ และข้าราชการบำนาญ ซึ่งมีอยู่ 800,000 คน แต่ต้องการกลุ่มตัวอย่างเพียง 10% ทำได้โดยเอารายชื่อและรหัสเรียงกันตามลำดับแล้วใช้การนับ ถึง 10 เลือกเป็นคนที่ 1 11-20 คนที่ 2 นับไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะครบ

ค. **Stratified Random Sampling:** การเลือกตัวอย่างโดยแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มๆ โดยข้อมูลที่ได้จากแต่ละกลุ่มต้องมีลักษณะที่คล้ายกันมากที่สุด และระหว่างกลุ่มจะต้องมีความแตกต่างกันมากที่สุดทางด้านลักษณะ

ง. **Cluster Random Sampling:** เป็นการสุ่มตัวอย่างโดยแบ่งประชากรที่ศึกษาออกเป็นกลุ่ม และในแต่ละกลุ่มต้องมีทุกลักษณะคละกันอยู่หรือเป็นการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม

จ. **Multi – Stage Random Sampling:** การสุ่มตัวอย่างกลายขั้นตอน เป็นการสุ่มตัวอย่างที่มีความซับซ้อนมากที่สุด เหมาะสำหรับการใช้ในงานวิจัยขนาดใหญ่มีเวลาในการทำวิจัยน้อย และมีงบประมาณไม่มาก เช่น ต้องการทราบความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการทำวิจัยในมหาวิทยาลัยมหิดล โดยเลือก 20 ตัวอย่าง คือ จาก 20 คณะ/สถาบัน จากคณะ/สถาบัน ก็เลือกเป็นสาขา จากสาขาที่เป็นชั้นปี เป็นต้น

2. การเลือกตัวอย่างโดยไม่คำนึงถึงความน่าจะเป็น เป็นการสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาจที่จะประมาณค่าความน่าจะเป็นของตัวอย่างได้ เพราะข้อมูลไม่สามารถกำหนดกรอบของตัวอย่างได้ ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ดีและนักวิจัยไม่นิยมใช้ แต่บางครั้งก็มีความจำเป็นอันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านเวลา และงบประมาณ

วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบนี้มี 2 วิธี

ก. **Purposive Sampling** เป็นการเลือกตัวอย่างโดยเลือกแบบตั้งใจเลือก ไม่ได้มีการสุ่มขึ้นมา ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ข. **Convenience Sampling** เป็นการเลือกตัวอย่างเพราะความสะดวก หรือง่ายต่อการศึกษาและตัวอย่างที่เลือกนี้อาจเป็นตัวแทนของประชากรได้

ชนิดของการวิจัยอาจแบ่งตามลักษณะวิเคราะห์ข้อมูล

ซึ่งจะแบ่งงานวิจัยออกเป็น 2 ชนิด

1. Time – Series
2. Cross – Section

TIME – SERIES

เป็นงานวิจัยที่มีการเก็บข้อมูลเป็นช่วงเวลา แล้วนำข้อมูลที่แต่ละช่วงมาเปรียบเทียบเพื่อดูแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลง เช่น การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการใช้บริการและความพึงพอใจของสินค้า/บริการในแต่ละไตรมาส แล้วดูในแต่ละไตรมาสว่าในแต่ละช่วงเป็นอย่างไร

หรืออาจมีการการเก็บข้อมูลก่อน Treatment และหลัง Treatment (Treatment คือ เป็นกระบวนการหรือกรรมวิธีอะไรก็ได้ที่จะป้อนให้กับกลุ่มตัวอย่าง เช่น มีกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการทดสอบการสอน 2 แบบ โดยจัดกลุ่มนักศึกษาแล้วให้ treatment ด้วยการสอนในแบบที่ 1 แล้วเก็บคะแนนวัดผล หลังจากนั้นใช้วิธีการสอนแบบที่ 2 แล้วก็คะแนนวัดผล แล้วนำผลการเรียนจากทั้งสอง treatment มาเปรียบเทียบ) วิธีวิจัยแบบนี้เรียกว่า

Longitudinal แต่เป็นโครงการวิจัยที่ต้องทำแบบต่อเนื่อง จึงใช้เวลานานและค่าใช้จ่ายสูง

CROSS – SECTION

เป็นงานวิจัยที่มีการเก็บข้อมูลเพียงครั้งเดียวแล้วทำการวิเคราะห์ จึงทำให้ได้ข้อมูล เช่น ต้องการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของผู้บริโภคหรือผู้รับบริการ แล้วนักวิจัยเก็บข้อมูลในขณะนั้นและทำการวิเคราะห์ข้อมูลเลย ไม่ได้มีการเก็บข้อมูลเป็นช่วง ๆ

ขั้นตอนในการวิจัย

1. การกำหนดปัญหา

เพื่อตอบคำถาม

- วัตถุประสงค์ของการทำวิจัยคืออะไร
- ข้อมูลอะไรที่ต้องการสำหรับช่วยในการตัดสินใจ

- ข้อมูลจะถูกใช้อย่างไร

- ควรทำวิจัยหรือไม่

2. การกำหนดแหล่งที่มาของข้อมูล

เพื่อตอบคำถาม

- แหล่งข้อมูลอยู่ที่ไหน (ต้องทราบก่อนว่าแหล่งข้อมูลคือใคร)

- จำเป็นต้องใช้ข้อมูลปฐมภูมิหรือไม่ (งานวิจัยชนิดใดต้องใช้ปฐมภูมิและชนิดใดต้องใช้ข้อมูลแบบทุติยภูมิ)

- จะเก็บข้อมูลจากที่ไหน

- จะใช้วิธีอะไรในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การออกแบบงานวิจัย

เพื่อตอบคำถาม

- ข้อมูลอะไรที่มีอยู่แล้ว

- จะต้องกำหนดสมมุติฐานในการทำวิจัยหรือไม่

- อะไรคือสิ่งที่ต้องศึกษาเพื่อแก้ปัญหาหนั้น

4. การกำหนดวิธีการและแบบฟอร์มในการเก็บรวบรวมข้อมูล/การออกแบบตัวอย่างและการเก็บข้อมูล ในขั้นนี้จะเป็นการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ซึ่งก็คือ Questionnaire

- เพื่อตอบคำถาม
- ข้อมูลที่มีอยู่แล้วมีประโยชน์หรือไม่
 - คุณจะวัดอะไร (ทัศนคติ ความคิดเห็น)
 - จะวัดอย่างไร
 - แหล่งข้อมูลคืออะไร
 - ควรจะตั้งคำถามอย่างไร
 - ควรจะถามโดยใช้แบบสอบถามส่งทางไปรษณีย์ ทางโทรศัพท์ หรือสัมภาษณ์ส่วนตัว
 - ควรจะใช้เครื่องมือเทคนิคช่วยในการเก็บข้อมูลหรือไม่ (การส่งแบบสอบถามทาง E- Mail การตอบรับไม่คอยดี)
 - คำถามที่ใช้ในแบบสอบถามควรเป็นแบบเปิดหรือแบบปิด (แบบเปิดจะเป็นสถิติขั้นสูง แต่ถ้าแบบปิดจะเป็นสถิติขั้นกลาง)
 - ควรแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยให้ผู้ตอบทราบหรือไม่
 - วิธีการวัดแบบไหนควรใช้วัดในแบบสอบถาม
 - จะคัดเลือกตัวอย่างอย่างไร
 - ใครจะเป็นคนเก็บรวบรวมข้อมูล
 - ต้องใช้ระยะเวลาอันแค่ไหนในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - จะใช้วิธีการอย่างไรเพื่อประกันคุณภาพของข้อมูลที่เก็บมา
5. การวิเคราะห์และแปลความหมายข้อมูล
- เพื่อตอบคำถาม
- ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

- จะลดรหัสข้อมูลอย่างไร
 - จะใช้มือหรือใช้เครื่องมือในการประมวลผลข้อมูล
 - จะใช้เทคนิคอะไรในการวิเคราะห์ข้อมูล
6. การรายงานผลการวิจัย
- เพื่อตอบคำถาม
- ใครเป็นผู้อ่านรายงานการวิจัย
 - จะใช้รูปแบบการเขียนแบบไหน
 - ต้องรายงานผลการวิจัยปากเปล่าหรือไม่

การเขียนรายงานการวิจัยประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ คือ

1. การรายงานผลข้อมูล
2. การวิเคราะห์ผลและแปลผลข้อมูล ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการวิจัยเพราะจะดูถึงความรู้ของผู้ทำวิจัยว่ามีมากน้อยแค่ไหน
3. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ตัวอย่างการวิจัยนโยบาย

จากการประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องโรคเอดส์ที่จัดขึ้นในประเทศไทย ที่เมืองทองธานี เมื่อเดือนกรกฎาคม 2547 ได้มีการนำเสนอบทคัดย่อโดยวิธี Oral presentation (Oral abstract session: Monday 14/07/04 Room D 14.00-15.30 pm.) ในเนื้อเรื่อง/ประเด็นทางนโยบายและการนำไปประยุกต์ใช้ Policies and programmatic actions affecting inclusion/exclusion within HIV/AIDS responses (นโยบายและแผนปฏิบัติการมีผลต่อการดำเนินงานอย่างไร?) ดังนี้

เนื้อเรื่อง	ประเด็นสำคัญเชิงนโยบาย	การนำไปประยุกต์ใช้
1. เสี่ยงเรียกชื่อในการดำเนินงานเอดส์ในพื้นที่ที่มีการระบาดของเอชไอวี : กรณีศึกษาเปรียบเทียบในประเทศไต้หวัน อูกานดา แซมเบีย และเนปาล	การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์การดำเนินงานเอดส์ที่เกิดจากนโยบายเอดส์ในพื้นที่ที่มีการระบาดของ 2. จำแนกปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของกลวิธีหลักของการมีส่วนร่วมซึ่งทำให้เกิด	ประเทศไทยเปิดให้มีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคม ได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มผู้ติดเชื้อ องค์กรชุมชนทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น แต่เมื่อมีการตัดสินใจในเชิงนโยบายต่างๆ ยังคงเป็นบทบาทของรัฐบาล ดังนั้นการส่งเสริมบทบาทของ

เนื้อเรื่อง	ประเด็นสำคัญเชิงนโยบาย	การนำไปประยุกต์ใช้
	<p>ความรู้สึกเป็นเจ้าของ</p> <p>3. หากวิถีใหม่ ๆ ที่กระตุ้นผู้ให้ทุนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน</p> <p>บทเรียน</p> <p>1. กลไกการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมการเมืองของแต่ละประเทศ ควรเปิดโอกาสให้มีการปรึกษาหารือ และการมีส่วนร่วมที่กว้างขวางขึ้น</p> <p>2. การจัดทำวาระนโยบายระดับชาติที่ขาดการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ จะส่งผลให้การดำเนินการตามนโยบายล้มเหลว</p> <p>ข้อเสนอแนะ</p> <p>1. ควรส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการร่วมกำหนดนโยบายเอคส์</p> <p>2. ควรเสริมสร้างศักยภาพของภาคประชาสังคมให้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเอคส์ โดยเฉพาะประชากรชายขอบ</p>	<p>ประชากรชายขอบให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการกำหนดนโยบายเอคส์ จะมีกลวิธีอย่างไร</p>
2. บทบาทของสตรีในการดำเนินงานเอคส์	<p>การเคลื่อนไหวของสตรีต่อการดำเนินงานเอคส์ทั้งในระดับชาตินานาชาติ สามารถร่วมดำเนินการกับผู้ดำเนินงานเอคส์ในทุกด้านและทุกระดับ ซึ่งหลายๆ ประเทศกำลังผลักดันเรื่องสิทธิมนุษยชน การศึกษาบทบาทของผู้หญิงเป็นการรวบรวมข้อมูลจาก อีเมลล์ การประชุม เป็นต้น โดยผู้หญิงมีบทบาททั้งในเชิงสังคม พฤติกรรม ภาวะผู้นำ ครอบคลุมทวีปอเมริกากลาง ยุโรป เอเชีย แอฟริกา</p> <p>บทเรียนและข้อเสนอแนะ</p> <p>1. การประชุมระดับนานาชาติต้องมี</p>	<p>ควรมีการสนับสนุนบทบาทสตรี</p> <p>1. เพิ่มบทบาทของเด็กและสตรีให้มากขึ้นและต่อเนื่องการประชุมระดับนานาชาติ</p> <p>2. สนับสนุนให้เด็กและสตรีเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในเรื่องเพศศึกษา สุขภาพ และสิทธิมนุษยชน</p> <p>3. ให้ความสำคัญต่อความเท่าเทียมกันของบทบาทชายและหญิงในผสมผสานบทบาทชายหญิงในทุก ๆ เรื่อง และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ</p>

เนื้อเรื่อง	ประเด็นสำคัญเชิงนโยบาย	การนำไปประยุกต์ใช้
	<p>การพูดถึงบทบาทของเด็กและสตรีให้มากขึ้นและต่อเนื่อง</p> <p>2. สนับสนุนให้เด็กและสตรีเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในเรื่องเพศศึกษา สุขภาพ และสิทธิมนุษยชน</p> <p>3. ควรส่งเสริมให้มีการผสมผสานการมีส่วนร่วมของสังคมและชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือแก้ไขปัญหาเอชไอวี</p> <p>4. ให้ความสำคัญต่อประเด็นความเท่าเทียมกันของบทบาทระหว่างชายกับหญิง</p> <p>5. สนับสนุนให้มีการสนับสนุน ค่าศึกษาเล่าเรียนจากภาครัฐ ด้วยการปรับกลไกรัฐเช่น การปฏิรูปกฎหมาย</p> <p>6. ผสมผสานบทบาทชายหญิงในทุกๆ เรื่อง</p> <p>7. สนับสนุนภาวะผู้นำของสตรีและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ</p>	
<p>3. การวิเคราะห์การรังเกียจ และการกีดกันจากโรคเอดส์ในจีน</p>	<p>ผู้ให้บริการด้านสุขภาพมีการปฏิเสธการรักษา มีแนวทางการรักษาและการปฏิบัติที่แตกต่างกัน มีการรังเกียจผู้ป่วยเอดส์ ซึ่งผู้ให้บริการด้านสุขภาพต้องการให้มีการฝึกอบรมทักษะการรักษา แนวทางการจัดบริการให้คำปรึกษาด้วยความสมัครใจและตรวจหาเชื้อเอดส์ การป้องกันการติดเชื้อโรคเอดส์ในบริการสุขภาพ และการจัดทำคู่มือที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ</p>	<p>ประเทศไทยมีการจัดทำคู่มือต่างๆ ยกเว้นคู่มือที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ</p>
<p>4. การสนับสนุนบทบาทของนักเรียน รูปแบบการฝึกอบรม กิจกรรมด้านเอดส์ของนักเรียนในอเมริกา</p>	<p>การปรับบทบาทและส่งเสริมให้นักเรียนมีกิจกรรมด้านเอดส์ โดยมี การดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการ ทั้งในระดับชาติ ระดับภาค และท้องถิ่น แบ่งเป็น ผู้ประสานงาน</p>	<p>ประเทศไทยมีการดำเนินงานในลักษณะการฝึกอบรมนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ การจัดตั้งชมรมเพื่อน โดยองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งได้รับเงินทุนจาก กองทุนโลก แต่ไทยยังไม่</p>

เนื้อเรื่อง	ประเด็นสำคัญเชิงนโยบาย	การนำไปประยุกต์ใช้
	<p>โครงการ ผู้ประสานงานระดับชาติ และระดับนโยบาย องค์การบริหารระดับภาค โรงเรียนที่เป็นศูนย์กลาง (Hub school system) สมาชิก นักเรียน ทำให้เกิดแนวร่วมของ เครือข่ายนักเรียนด้านเอดส์ มีการ ฝึกอบรมนักเรียนเพื่อต่อต้านเอดส์ ซึ่งได้รับเงินทุนจาก กองทุน โลก และมีการขยายแนวร่วมกับ โรงเรียน อื่นๆ เพิ่มขึ้น</p>	<p>มีการดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการ และเครือข่ายของนักเรียนที่เป็น รูปธรรม</p>
<p>5. การติดตามและประเมินผลการ ดำเนินงานเอดส์ตามตัวชี้วัด UNGASS ของประเทศต่าง ๆ</p>	<p>บทเรียนในเรื่องตัวชี้วัดที่สำคัญ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การเข้าถึงการดูแลสุขภาพด้วยยา ด้านไวรัสเอดส์ พบว่า การเข้าถึง ยาต้านไวรัสเอดส์ยังมีน้อย เนื่องจากยาที่มีราคาแพง 2. การเสริมสร้างศักยภาพของสตรี พบว่า ขาดสื่อให้ความรู้สำหรับ สตรีในการป้องกันเอดส์ ซึ่ง บทบาทชายหญิงมีความสัมพันธ์ กับสิทธิในการเข้าถึงบริการ สุขภาพ 3. สิทธิมนุษยชน พบว่า การรับรู้ ของสังคม ขาดการมีส่วนร่วม ของผู้ติดเชื้อและกลุ่มเสี่ยง ซึ่ง ควรมีการขยายและจัดทำ แนวทางด้านสิทธิมนุษยชน 4. การมีส่วนร่วมของภาคประชา สังคม พบว่า กลุ่มที่มีสถานะทาง สังคมต่ำควรมีความตระหนัก และมีส่วนร่วมต่อการดำเนินงาน เอดส์ที่ตอบสนองต่อตัวชี้วัด UNGASS 	<p>ประเทศไทยกำลังดำเนินการตาม ข้อเสนอแนะนี้อยู่แล้ว</p>
	<p>ข้อเสนอ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วน ต่าง ๆ ได้แก่ รัฐบาลและประชา สังคม 	

เนื้อเรื่อง	ประเด็นสำคัญเชิงนโยบาย	การนำไปประยุกต์ใช้
	2. จัดตั้งคณะทำงานติดตามและประเมินผล การพัฒนาศักยภาพบุคลากร	
	3. การทบทวนตัวชี้วัด UNGASS	
6. การปรับปรุงกฎหมายเพื่อ ก่อให้เกิดการสนับสนุนทางสังคม และสิ่งแวดล้อมทางการเมือง สำหรับผู้ติดเชื้อ	จากการศึกษากรอบโครงสร้างทาง กฎหมายในแต่ละประเทศที่เกี่ยวข้อง กับการปฏิบัติและสิทธิของผู้ติดเชื้อ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง กฎหมาย รวมทั้งการบังคับใช้ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับโรคเอดส์ เพื่อ สนับสนุนกระบวนการทางศาลด้าน สิทธิมนุษยชน อุปสรรคที่เกิดขึ้น คือ ต้องใช้เวลาในการผลักดัน กฎหมายต่างๆ ผู้ติดเชื้อในประเทศที่ พัฒนาและกำลังพัฒนาได้ใช้ กระบวนการทางศาลมาเป็นเวลา หลายปี เพื่อปกป้องสิทธิ ความสำเร็จ ของการใช้กฎหมาย เช่น การผลักดัน ให้มีการเข้าถึงการใช้จ่ายด้านไวรัส เอดส์ในประเทศกลุ่มลาติน และ อเมริกากลาง และแอฟริกาใต้ ซึ่งได้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการ ผลักดันโดยใช้ระบบกฎหมาย บทเรียน การผลักดันกฎหมาย ต้องอาศัย กฎหมายและข้อกำหนดมากมายซึ่ง แสดงถึงความจำเป็นในการแก้ไข กฎหมายหรือวิธีการใช้กฎหมาย ข้อเสนอแนะ การผลักดันกฎหมายควรทำผ่านผู้ติด เชื้อ และการสนับสนุนจากประชา สังคมในด้านวิชาการและ งบประมาณ	ประเทศไทยมีการดำเนินการด้าน กฎหมายโดยการมีส่วนร่วมจากภาค ประชาสังคม ซึ่งใช้เวลาประมาณ 2-3 ปี ได้แก่ การยกเลิกสิทธิบัตรยา ddt ซึ่งทำให้เกิดการเข้าถึงยาต้านไวรัส เอดส์มากขึ้น โดยเป็นการดำเนินงาน ร่วมกันระหว่างกลุ่มองค์กรพัฒนา เอกชน ผู้ติดเชื้อ หน่วยงาน ฯลฯ

แหล่งทุนให้การสนับสนุนการวิจัยนโยบาย

สำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย หรือ สกว. ได้มี
นโยบายสนับสนุนโครงการการวิจัยนโยบายสาธารณะ

จุดเน้นคือการวางพื้นฐานสำหรับนโยบายใหม่ๆ ที่จะ
เกื้อกูลต่อการปรับตัวในเชิงสถาบัน ทั้งนี้ในระยะแรก
สกว. ได้ประกาศเชิญชวนให้เสนอโครงการวิจัยตาม

โครงการหลัก 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายสนับสนุนการวิจัยด้านความสัมพันธ์ข้ามชาติ และทางเลือกในการพัฒนา และมีประเภทของทุนวิจัยที่จะสนับสนุน 4 ประเภท ดังนี้

1. ทุนสำหรับการจัดระเบียบความรู้ เพื่อประมวลความรู้การวิจัยโดยเน้นวิวัฒนาการย้อนหลัง ภาวะในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต จนสามารถถือเป็น “คู่มือการวิจัย” ในเรื่องนั้น ๆ ได้แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ

- ด้านเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาของไทย อุปสงค์ อุปทานด้านแรงงาน ปัญหาทรัพย์สินทางปัญญา การลงทุน สถานภาพของรัฐวิสาหกิจ และแนวโน้มการกระจายรายได้

- ด้านการเมือง นโยบายต่างประเทศของไทย ระบบความมั่นคงแห่งชาติ ระบบบริหารราชการและพรรคการเมือง

- ด้านสังคม ครอบครัวไทย ชนชั้นทางสังคม ประชากร ความยากจน การล่มสลายของชุมชนท้องถิ่น และสิทธิมนุษยชน

- ด้านการศึกษา ระบบอุดมศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน

- ด้านศิลปวัฒนธรรม บุคลิกภาพและค่านิยมของคนไทย สันติศึกษาและวรรณกรรมไทย

2. ทุนวิจัยเพื่อริเริ่มนโยบาย เพื่อคิดค้นนโยบายสาธารณะใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในระยะยาว รวมทั้งการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ในด้านการพัฒนาในระดับต่าง ๆ เพื่อวางแผนการพัฒนาประเทศให้มีความสมดุล แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

- ด้านเศรษฐกิจ บรรษัทข้ามชาติไทย บรรษัทข้ามชาติไทยในต่างประเทศ สนธิสัญญาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่กระทบเศรษฐกิจไทยและการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาของผู้ประกอบการรายใหญ่ของไทย

- ด้านการเมือง แนวความคิดของผู้นำในพรรคการเมือง และระบบราชการ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนในรัฐธรรมนูญและระบบการปกครองตนเองของสื่อมวลชน

- ด้านสังคม การวางมาตรการภาษีเพื่อการพัฒนาสังคม บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการ

แก้ไขปัญหาดังกล่าว การพัฒนากฎหมายมหาชนเพื่อความเป็นธรรมทางสังคม แนวโน้มของความรุนแรงทางสังคมทุกระดับ และลักษณะทางจิตวิทยาของกลุ่มสังคมต่างๆ

- ด้านการศึกษา แนวทางการปรับปรุงระบบอุดมศึกษา เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตแรงงานคุณภาพเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ

- ด้านศิลปวัฒนธรรม กระบวนการและผลกระทบของการนำเข้าศิลปวัฒนธรรมจากต่างประเทศ วิธีการมองโลกภายนอกของปัญญาชนไทย ความคิดค้นด้านการพัฒนาของปราชญ์ท้องถิ่น วัฒนธรรมของผู้ประกอบการและนักลงทุนไทย โครงสร้างและบทบาทของธุรกิจสื่อสารมวลชนและจริยธรรมของวิชาชีพต่าง ๆ

3. ทุนวิจัยนโยบายของรัฐ เพื่อวิจัยนโยบายสำคัญของรัฐที่ดำเนินการไม่ได้ผลสมบูรณ์ตามความมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจจุดที่เป็นปัญหาและทางแก้ไขได้ ชัดเจนขึ้น แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

- ด้านเศรษฐกิจ บทบาทของสถาบันนโยบายเศรษฐกิจและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของไทย การแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ด้อยประสิทธิภาพ การแก้ไขความตกร้าของภาคเกษตรกรรม การเคลื่อนย้ายอุตสาหกรรมสู่ท้องถิ่น และการคุ้มครองแรงงานไทยในต่างประเทศ

- ด้านการเมือง การกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น การปฏิรูประบบราชการ-การให้ทันสมัย การปฏิรูประบบบริหารราชการกรุงเทพฯ การวางระบบการบริหารโครงการสาธารณะขนาดใหญ่ และการสร้างกลไกในการแก้ความขัดแย้งระหว่างรัฐ เอกชนและชุมชนท้องถิ่น

- ด้านสังคม การคุ้มครองผู้บริโภค ระบบการจัดการสาธารณสุข และการลดจำนวนโสเภณีและแรงงานเด็ก

- ด้านการศึกษา แนวทางการปฏิรูปมหาวิทยาลัยของรัฐให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในเชิงอนาคตมากขึ้น

- ด้านศิลปวัฒนธรรม การปรับปรุงสื่อมวลชนของรัฐ การท่องเที่ยวและผลกระทบที่เสียหายต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น และการแก้ไขภาพพจน์ในทางลบของไทยในต่างประเทศ

4. ทูตส่งเสริมการค้าส่วนตัวของกลุ่มวิจัย เพื่อสนับสนุนให้มีการปรึกษาหารือเพื่อนำไปสู่ การประเมินองค์ความรู้ และรวมกลุ่มจัดตั้งโครงการวิจัยเพื่อรองรับความจำเป็นในการก่อตัวของกิจกรรมการวิจัยใหม่ๆ เกี่ยวกับปัญหาที่สำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- Hill, M. The Policy Process in the Modern State. 3rd ed. London: Prentice Hall, 1997.
- สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์. “แผนงานพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี” มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช) สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ([www.khlong-utaphao.com/public.php?&obj=forum.view\(cat_id=pub_info,id=6\)&PHPSESSID=4d33ae652916data](http://www.khlong-utaphao.com/public.php?&obj=forum.view(cat_id=pub_info,id=6)&PHPSESSID=4d33ae652916data)), 2548.
- Hogwood, B.W., and Gunn, L.A. Policy Analysis for the Real World. New York: Oxford University Press, 1984.
- Keeley, J., and Scoones, I. Understanding Environmental Policy Processes: A Review. Rep. IDS Working Paper 89, Environment Group, Institute of Development Studies, University of Sussex, 1999.
- Kingdon, JW. Agendas, alternatives, and public policies. 2 ed. Boston: Little, Brown & Co., 1995.
- Leichter, H.M. A comparative approach to policy analysis: health care policy in four nations. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
- Parsons, W. Public policy: An introduction to the theory and practice of policy analysis. Glos: Edward Elgar, 1995.
- อนงค์ทิพย์ เอกแสงศรี. การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ Public Policy Analysis เอกสารประกอบคำสอน, 2550.
- Walt, G., and Gilson, L. Reforming the Health Sector in Developing-Countries - the Central Role of Policy Analysis. Health Policy and Planning, 1994: 9(4); 53-370.
- Owen, J.M. Programme Evaluation Forms and Approaches, Allen & Unwin, Sydney, 1993.
- Walt, G. Health Policy: An Introduction to Process and Power. London: Zed Books, 1994.
- Sutton, R. The Policy Process: An Overview. Rep. 118, Overseas Development Institute, London, 1999.
- อนงค์ทิพย์ เอกแสงศรี. การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ Public Policy Analysis เอกสารประกอบคำสอน, 2550.